

VERGİ DENETİMİ VE VERGİ YAPISININ EKONOMİ POLİTİĞİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

TAX AUDIT AND THE POLITICAL ECONOMY OF THE TAX STRUCTURE: THE CASE OF TURKEY

Çağdaş MEYTİOĞULLARI*

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye’de vergi yapısını ve vergi denetim uygulamalarını politik ekonomi perspektifinden değerlendirmektedir. Çalışmada, 2014–2024 yılları arasındaki Gelir İdaresi Başkanlığı ve Vergi Denetim Kurulu faaliyet verileri incelenerek Türkiye’de vergilendirmenin yapısal görünümü ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgular doğrultusunda, Türkiye’de vergi gelirlerinin büyük ölçüde dolaylı vergilere dayandığı, gelir ve mülkiyet üzerinden alınan vergilerin payının sınırlı olduğu, vergi denetimlerinin ise bu yapıya paralel şekilde daha çok tüketim vergilerine odaklandığı ve mevcut yapıyı yeniden üreten bir nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada, denetim faaliyetlerinin kayıt dışı ekonomiyle etkin mücadele etmekten ziyade, vergi tahsilatını maksimize etmeyi öncelendiği ve bu durumun

ABSTRACT

This study analyzes the structure of taxation and tax auditing practices in Turkey from a political economy perspective. Utilizing data from the Revenue Administration and the Tax Inspection Board between 2014 and 2024, the research reveals that Turkey’s tax revenues predominantly rely on indirect taxes, with limited contributions from income and wealth taxes. Tax auditing activities are found to be aligned with this structure, focusing mainly on consumption taxes and reinforcing the existing system rather than reforming it. The study argues that audit efforts prioritize maximizing revenue collection over effectively addressing the informal economy. In conclusion, the study recommends shifting emphasis to direct taxation, adopting AI-supported audit technologies, and ensuring

* Vergi Müfettişi, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, meytiogullari@icloud.com, 0000-0002-7391-639X.

Meytioğulları, Ç. (Ağustos 2025). Vergi Denetimi ve Vergi Yapısının Ekonomi Politikası: Türkiye Örneği, *Vergi Raporu*, 311, (7-20).

Makale Türü: Araştırma Makalesi

M.G.T.: 15.04.2025 / M.K.T.: 29.07.2025

vergi sisteminin yeniden yapılandırılmasında sınırlı etkiler yarattığı savunulmaktadır. Sonuç olarak, vergi denetiminde etkinliğin artırılması için, doğrudan vergilere ağırlık verilmesi, yapay zekâ destekli denetim uygulamalarına geçilmesi ve denetim verilerinin kamuoyuyla daha şeffaf paylaşılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vergilendirmenin politik ekonomisi, vergi denetimi, vergi yapısı, dolaylı vergiler, kayıt dışı ekonomi

JEL Sınıflandırma Kodları: H20, H26, P16

GİRİŞ

Vergi sistemlerinin ekonomik ve politik süreçler içerisinde nasıl şekillendiği, ekonomik ve toplumsal hayat üzerinde nasıl etkilerde bulunduğu vergilendirmenin politik ekonomisinin çalışma alanını oluşturmaktadır. Bir ülkenin vergi sistemi ile yönetimin vergi politikasını analiz etmek isteyen bir araştırmacı çalışmasında vergi gelirlerinin kompozisyonu, söz konusu yapının unsurları ve vergi yükünün boyutu gibi ölçekler üzerine yoğunlaşır. Literatürdeki karşılaştırmalı analizlerde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde vergilendirmenin birbirinden farklı motivasyonları içerisinde barındırdığı, farklı ekonomik ve politik süreçlerin izlerini taşıdığı ve buna bağlı olarak vergilendirmenin toplumsal ve ekonomik sahadaki sonuçlarının birbirinden ayrıştığı ileri sürülmektedir. Vergi denetim uygulamaların da söz konusu tablodan payını alarak yeniden yapılandırmacı veyahut mevcut duruma uyum sağlayıcı vasıflar kazandığı, bu surette ekonomi-politik argümanlarla bütünlük kazandığı vurgulanmaktadır.

Türkiye’de vergilendirmenin politik ekonomisini ele aldığımız çalışmamızda, vergilendirme sürecinin baştan sona tüm aşamalarında hukuka uygun işleyişiyle görevli olan Gelir İdaresi Başkanlığı ile 2011 yılında tek çatı altında toplanarak doğrudan Hazine ve Maliye Bakanı’na bağlı dene-

greater transparency in audit outcomes to enhance the restructuring capacity of the tax system.

Keywords: Political economy of taxation, tax auditing, tax structure, indirect taxes, informal economy

JEL Classification Codes: H20, H26, P16

tim birimi olarak faaliyet gösteren Vergi Denetim Kurulu Başkanlığının faaliyet verileri değerlendirilecektir. Araştırmada öncelikle Gelir İdaresi Başkanlığı verileri doğrultusunda Türkiye’de vergi sisteminin vergi türleri itibarıyla mevcut durumu ortaya konacak, 2014 ila 2024 dönem verilerinde söz konusu kompozisyondaki değişimler gözlenecektir. Akabinde Vergi Denetim Kurulu tarafından gerçekleştirilen denetim faaliyetlerinin mahiyeti faaliyet raporlarındaki açıklamalar ve inceleme verileri üzerinden okunacak, vergi inceleme sonuçları ile vergi yapısı karşılaştırılacaktır. Bu doğrultuda Türkiye’de ekonomi politik bağlamında vergilendirmenin görünümü ortaya konmaya çalışacak, vergi denetim faaliyetlerinin yeniden yapılandırma veya uyum sağlama yaklaşımlarından hangisinin izlerini taşıdığı faaliyet verileri üzerinden değerlendirilecektir.

1- VERGİLENDİRMENİN POLİTİK EKONOMİSİ

Vergi sistemlerinin ekonomik ve politik süreçler içerisinde nasıl şekillendiği, ekonomik ve toplumsal hayat üzerinde nasıl etkilerde bulunduğu vergilendirmenin politik ekonomisinin çalışma alanını oluşturmaktadır. Bu literatür bir ülkenin gelir elde etme araçları üzerine yoğunlaşmakta, bu araçların belirlenmesindeki karar alma süreçleri ile söz konusu kararların toplum-

sal ve ekonomik sahadaki sonuçlarını analiz ederek anlamlandırmayı amaçlamaktadır.

Vergi politikası ile uygulanan tekniklerin ekonomik ve toplumsal sonuçlarının anlaşılması için ülkedeki vergi sisteminin tasarımının incelenmesi politik ekonomi literatürünün başvurduğu yöntemlerin başında gelmektedir. Vergi sisteminin profili üzerinde çalışma yapan bir araştırmacı, vergi gelirlerinin sınıfları itibariyle büyüklüklerine (kazanç vergileri, tüketim vergileri ve servet vergileri) odaklanarak her biri farklı ekonomik ve sosyal hedef ve amaçlara yönelik vergilerin toplumsal ve ekonomik sonuçları üzerinde değerlendirmelerde bulunur. Doğrudan vergiler ile dolaylı vergilerin nispi büyüklükleri analizde önem taşıırken vergilemede artan oranlılık ve düz oranlılık kıstasları ve vergi yükünün bireyler ve farklı gelir grupları arasındaki dağılımlarına odaklanılır. Literatürün bir başka çalışma konusu da vergi kaçakçılığı ile mükelleflerin vergiye uyumudur. Bu kapsamdaki çalışmalarda bireyler ile kurumların yüksek vergi oranları ve karmaşık vergi uygulamaları gibi çeşitli nedenlerle vergi kaçırma eğiliminde oldukları ileri sürülmekte ve bu davranışlarının ekonomik sonuçları analiz edilmektedir.

Kamu harcamalarının boyutu ve kamu hizmetlerin gerçekleştiriliş biçimi ile bu harcamaların finansmanının büyük kısmını oluşturan vergiler arasındaki ilişkinin vatandaşlarca idrak edilmesi gerek devlet kapasitesi gerekse toplumdaki demokrasi kültürü açısından üzerinde önemle durulması gereken konulardandır. Kamusal Tercih Teorisi ile tanınan James M. Buchanan, seçmenlerin düşük vergi talep ettiğini buna karşılık ise kamu hizmet ve harcamalarında artış beklentisi içerisinde olduğunu, politikacıların yeniden seçilme motivasyonu ile seçmenlerin taleplerine yanıt verdiğini bunun sonucunda seçmenler nezdinde “fiscal illusion” oluşturarak gerçek vergi yüküne karşı duyarsızlık meydana getirdiğini ileri sürmüştür. (Buchanan ve Wagner,1977) Vatan-

daşların kamu harcamaları ile vergiler arasındaki bağıntıyı göz ardı etme eğilimi içerisinde olmaları vergilendirmenin meşruiyeti ile mükelleflerin vergiye uyumu noktalarında olumsuz seyri beraberinde getirmektedir. Bir ülkede kamu hizmet ve harcamalarına yoğun talep gözlenirken vatandaşların vergiye gönüllü uyumunda yetersizlik hali mevcutsa, bunun sonuçlarını ülkenin vergi yapısı ile vergi yükünün dağılımında da net bir şekilde görmek mümkündür. Gelişmiş ülkeler ile gelişmekte olan ülkelerdeki vergi yapıları, dolaylı-dolaysız vergi dağılımı ve vergi yüklerindeki farklılıkların söz konusu ülkelerdeki demokratik kültür, kurumsallaşma ve vergi bilinci seviyeleri ile ilişkilendirilmesi, verginin hem sebep hem de sonuç teşkil eden çift yönlü karakterinden ileri gelmektedir.

1.1- Gelişmiş Ekonomiler ile Gelişmekte Olan Ekonomilerde Vergilendirme

Vergilerin başta mülkiyet hakkı olmak üzere, bireyin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı ve çalışma hakkı gibi birçok temel kişi hakkına müdahale niteliğinin bulunması nedeniyle vergilendirme işlemlerinde anayasal ilke ve hukuki sınırlamalarının gözetilmesi büyük önem taşımaktadır. Birey temelli araçsal devlet yaklaşımındaki devlet kurumunun esasen bireyler için var olduğu, ideal olanın devlet yetkilerinin vatandaşlar lehine hukukla sınırlandırılması, bir başka ifade ile devlet kapasitesinin kişi hürriyetlerinin yok sayılması pahasına gerçekleştirilemeyeceği anlayışından hareketle, iktidarın vergilendirme yetkisinin katı kurallara bağlanması, düzenlemelerin parlamentolar aracılığıyla kanun şeklinde yapılması yoluyla idarenin keyfiyetinin önüne geçilmesi, böylece kişilerin kendi rızaları olmaksızın devletin mali baskısı ile karşı karşıya kalmaması öngörülmüştür. (Güneş, 2014:14-15) Farklı görüş ve çıkara sahip kişi ve toplumsal grupların iradeleri parlamentolarda karşı karşıya gelerek kamu faaliyetlerinde meşruiyet sağlan-

makta, bu surette siyasi idari tasarruflara rıza ortaya konmuş olmaktadır. Bu noktada vergilendirmenin politik ekonomisi, devlet kurumunun ekonomik ve politik süreçlerde nasıl şekillendiğinin ve toplumsal alana nasıl etkilerde bulunduğu idrak edilmesini sağlamaktadır.

Politik ekonomi literatüründe bir ülkenin ekonomik ve politik kurumları ile refah seviyesi arasındaki bağlantı yadsınamayan bir olgudur. Vatandaşlarına mülkiyet hakkı ve fırsat eşitliği sağlayan, yatırım ve girişi özendiren ekonomik ve politik kurumlara sahip olan ekonomiler büyüme yaratmaya daha elverişli kabul edilmektedir. Kapsayıcı ekonomik ve politik kurumlara sahip olan ülkelerde politik güç toplumun geniş kesimlerine çoğulcu bir yaklaşımla dağılmakta iken, dışlayıcı kurumlara sahip olan ülkelerde ise küçük bir zümrede toplandığından iktidar kavgaları ve siyasi istikrarsızlıklar yaşanmakta, ekonomide büyüme ve refah sınırlı düzeyde kalmaktadır. (Acemoğlu ve Robinson, 2013) Bu çerçevede gelişmiş ekonomilere demokratik toplum kriterleri içerisinden bakıldığında, vergilendirmeye bakış açısından gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler arasında önemli farklılıkların bulunduğu gözlenir.

Gelişmiş ekonomilerde vergilendirme süreçleri farklı politik güç yapıları, yeniden dağıtım mekanizmaları ve vergi politikalarının belirleyici unsurları çerçevesinde ele alınmaktadır. Vergilendirmeye sadece gelir toplama aracı olarak değil, daha önemlisi politik ve ekonomik güç dengesini etkileyen bir mekanizma olarak bakılmaktadır. Bu bağlamda gelişmiş ekonomilerde vergi yapıları, çoğulcu toplumlardaki farklı çıkar gruplarının çatışmaları ile bu grupların ekonomik şoklar karşısındaki tepkilerinin izlerini taşıdığı, ayrıca bireylerin ödediği vergiler ile kamu hizmetlerinden elde edilen faydalar arasında Wicksellian bağlantı kurulmasının vergi politikalarının meşruiyeti için taşıdığı önem vurgulanmaktadır. (Winer, 2019: 1) Buna karşılık gelişmekte olan

ekonomilerde vergilendirme, toplumdaki gelir servet eşitsizlikleri, kayıt- dışı ekonominin büyüklüğü ve zayıf kurumsal yapıların vergilendirme kapasitesine etkileri bağlamında şekillenmektedir.

Gelişmekte olan ekonomilerde vergilendirme, hazineci bakışla devletlerin vergi toplama kapasitesinin zayıf olma nedenleri doğrultusunda ele alınmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde vergi toplama kapasitesinin sınırlılık nedenlerini araştırmasına konu eden Di John, adil olmayan gelir dağılımı, zayıf idari kapasite ve kayıt dışı ekonominin varlığının gelişmekte olan ekonomilerin vergilendirme başarısını ciddi şekilde etkilediğini, bu ülkelerde vergi reformlarının IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların tavsiyeleri doğrultusunda gerçekleştirildiğinden daha çok tahsilat yönü ağır basan uygulamaları öncelediğini ileri sürmektedir. (Di John, 2006) Bunun neticesi olarak da, toplumsal kesimler üzerindeki adil olmayan gelir dağılımını vergi yükündeki adaletsizliklerin takip etmesi, vatandaşlar nezdinde vergi uyumu motivasyonunun azalması ve vergi bilincinin körelmesi kuvvetli bir olasılık halini almaktadır.

1.2- Vergi Denetimi: Yeniden Yapılandırma ya da Adapte Olma

Verginin işlev ve amaçlarının yerine getirilmesi, vatandaşların gönüllü uyumunun sağlanması ve toplumda vergi bilincinin güçlendirilmesinde vergi denetim fonksiyonunun kritik bir görevi bulunmaktadır. Vergi denetimi, vergi kanunları ile vergiye tabi olan yükümlüler ile işlemlerin kavranması ve vergi yükümlüleri ile yetkili idarenin mevzuatta yer alan ilke ve kurallara doğru riayet edip etmediklerine yönelik olarak vergi idaresi tarafından gerçekleştirilen işlemlerdir. (HUK, 1995: 93)

Faaliyetin temel amacı mükelleflerin vergiye uyumunu arttırmak ve devletin vergi gelirlerinin maksimize edilmesini sağlamaktır. Vergi deneti-

minin mevcut ve oluşması muhtemel vergi kayıp ve kaçacağını önlemek yönüyle mali amacının yanında maliye politikasının ekonomik hedeflerinin desteklenmesi, vergi kanunlarına uyumun sağlanması yönüyle kamu otoritesinin sağlanması, adil gelir dağılımının tesisi ve sosyal refahın sağlanması gibi amaçları bulunmaktadır. (Yüce, 2021: 93) Bu bakımdan vergi denetim mekanizmasının gelir maksimizasyonu dışındaki önemli fonksiyonu yasama organının iradesinden çıkan çeşitli amaç ve hedeflerdeki vergi kanunlarının lafsı ve ruhuna uygun şekilde işlerliğinin kontrol edilmesi ve sağlanmasıdır. Buna karşılık literatürde vergi denetimi, faaliyetlerinin vergi sistemlerindeki mevcut yapısal sorunları çözmek yerine sistemi sürdüren bir işlev görmekle ve sorunları daha kompleks hale getiren bir mekanizma haline almakla itham edilebilmektedir.

Vergi denetiminin mevcut yapısal sorunları çözüme kavuşturma, bir başka ifade ile yeniden yapılandırma yerine adapte olma-sürdürme eğilimi içerisinde yapısal değişim geçirmeden koşullara uyumlu bir mekanizma niteliği taşıması, denetim fonksiyonunu eleştirilerin hedefi halinde getirmektedir. Vergi denetim faaliyetinin yeniden dağılım üzerindeki etkisinin sınırlı olması, ekonomideki mevcut güç yapılarını koruma niteliği taşımaktadır. Bu durum özellikle vergi yapısı dolaylı vergilere dayalı olan vergi sistemlerinde gelir adaletsizliğini azaltmak yerine ekonomik statükoyu korumaya sebebiyet vermektedir. (Winer, 2019: 13)

Verginin bir kontrol aracı olarak devletin gücünü sürdürme kapasitesine hizmet etmesi vergi denetimlerinin sadece mali değil siyasi bir araç olarak kullanımını beraberinde getirmektedir. Kayıt dışı ekonomi önemli bir sorun teşkil eden gelişmekte olan ülkelerde vergi geliri maksimizasyonu amacıyla sistemde dolaylı vergilere ağırlık verilirken vergi denetimlerinde de benzer yaklaşımın hakim olduğu gözlemlenmektedir. Sistemin yapısal durumundan kaynaklandığı-

nın ileri sürülmesi muhtemel olan söz konusu durumda vergi denetiminin sistemi denetleyen ve yeniden yapılandıran bir fonksiyonundan söz etmek güçtür. Aksine vergi denetimlerinde kayıt dışı ekonomiyi tamamen ortadan kaldırmaktan ziyade gelir tahsilatını arttırmak gibi daha dar bir hedefe hizmet ettiği ileri sürülmektedir. (Bird ve Oldman'dan akt. Di John, 2006: 5)

Vergi denetimlerinin yeniden yapılandırma yerine mevcut sisteme adapte bir şekilde yürütülmesi literatürde "idare edici devlet" olarak ifade edilmekte, devletin yapısal reformları yerine getirmek ve sistemi onarmak yerine kısa vadeli gelir hedefler doğrultusunda vergi denetiminin araçsal kullanımını beraberinde getirmektedir.

2- VERGİLENDİRME VE VERGİ DENETİM VERİLERİ

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde vergi yapısı ve vergi denetiminin işlevi üzerine literatüre değindikten sonra, bu başlık altında vergilendirmenin hukuka uygun işleyişiyle görevli Gelir İdaresi Başkanlığı ile 2011 yılında tek çatı altında toplanarak doğrudan Hazine ve Maliye Bakanı'na bağlı denetim birimi olarak faaliyet gösteren Vergi Denetim Kurulu Başkanlığının faaliyet verileri değerlendirilecektir. İki alt başlıktaki ilgili kurul faaliyetlerinde, öncelikle Gelir İdaresi verileri doğrultusunda Türkiye'de vergi sisteminin vergi türleri itibarıyla mevcut durumu ortaya konacak, 2014 ile 2024 dönem verilerinde söz konusu kompozisyonadaki değişimler gözlenecektir. Akabinde ikinci alt başlıkta Vergi Denetim Kurulu tarafından gerçekleştirilen denetim faaliyetlerinin mahiyeti faaliyet raporlarındaki açıklamalar ve inceleme verileri üzerinden okunacak, vergi inceleme sonuçları ile vergi yapısı karşılaştırılacaktır.

2.1- Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Verilerinde Vergi Yapısı ve Denetim

Hazine ve Maliye Bakanlığı'na bağlı kuruluş olarak faaliyet gösteren Gelir İdaresi Başkanlığı

vergi ve diğer gelirleri toplamının yanında vergilendirme ile ilgili işlemleri yürütmek, mükellef haklarını gözeterek vergiye gönüllü uyumunu sağlamak, kayıtlı ekonomiyi teşvik etmek, Bakanlık tarafından belirlenen maliye politikasının uygulamakla görevli bir idaredir. Merkez ve taşra teşkilatı olarak örgütlenen Gelir İdaresi Başkanlığı'nın taşra teşkilatında 03/07/2024 tarih 32591 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile düzenlemelere gidilmiştir. 01/09/2024 tarihinde yürürlüğe giren Kararname ile vergi dairesi başkanlıkları kapatılarak taşra teşkilatı Gelir İdaresi Başkanlığı çatısı altında Defterdarlık bünyesinde toplanmıştır. (Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, R.G. Tarih:03/07/2024 R.G. No:32591)

Devlet gelirlerinin maliye politikası ile uyumlu bir şekilde tatbik edilmesiyle görevli Gelir İdaresi Başkanlığı, gelirlerle ilgili istatistikleri toplamakta, hazırlamakta, vergi yükü ile gelir tahminlerine yönelik analizler yaparak değerlendirmelerde bulunmaktadır. (4 Sayılı Cumhur-

başkanlığı Kararnamesi, R.G. Tarih:15/07/2018 R.G. No:30479, md: 137) Merkezi Yönetim Gelirlerine ilişkin paylaşılan tahsilat verilerine göre 2024 yılında merkezi yönetim gelirleri tahsilatı 9.767.830.199.000,00-TL, genel bütçe toplamı 9.536.011.797.000,00-TL, vergi gelirleri toplamı ise 8.386.456.224.000,00-TL olarak hesaplanmaktadır. Bu tabloya göre Türkiye'de vergi gelirleri genel bütçe gelirlerinin %87,9'unu oluşturmaktadır. GSYH, Genel Bütçe Gelirleri ve Vergi Yüküne ilişkin istatistiklerde ise ülkemizde vergi gelirlerinin GSYH'ya oranı olarak vergi yükü %19,3 olarak hesaplanmakta, 2002-2024 yılı verileri karşılaştırıldığında ise söz konusu oranın %18 ila 20 arasında seyrettiği gözlemlenmektedir.¹

Vergiler konuları itibariyle farklı amaç stratejilere sahip olduğundan vergi tahsilatının konuları göre dağılımı bir ülkenin vergi yapısını anlamakta önem taşımaktadır. Aşağıdaki tabloda vergi türleri itibariyle tahsilat tutarları 2024 verileri ile yer almaktadır.

Tablo 1: Vergi Tahsilatının Sınıflandırılması (2024)

Verginin Türü	Tahsilat Tutar (BIN TL)	Vergi Geliri Tahsilatındaki Payı
Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	2.480.635.327	29,6%
Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	79.488.788	0,9%
Dahilde Alınan Mal Ve Hizmet Vergileri	3.898.423.517	46,5%
Uluslararası Tic. Ve Muam. AL. Vergiler	1.567.329.090	18,7%

Kaynak: GİB, İstatistikler, <https://www.gib.gov.tr/yârdim-ve-kaynaklar/istatistikler>

Dolaylı-vergi dolaysız vergi dağılımı bir ülkenin vergi yapısının tahlil edilmesinde başvurulan ölçeklerden bir diğeridir. Türkiye'de dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payının %60-

70 arasında konumlandığı bilinmektedir. 2014-2024 dönemleri arasında dolaylı ve dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki paylarını gösteren tabloya aşağıda yer verilmiştir.

¹ GİB, İstatistikler, Tablo 61, Tablo:2, <https://www.gib.gov.tr/yârdim-ve-kaynaklar/istatistikler>

Tablo 2: Genel Bütçe Vergi Gelirleri içinde Dolaylı ve Dolaysız Vergi Tahsilatının (%) Dağılımı (2014-2024)

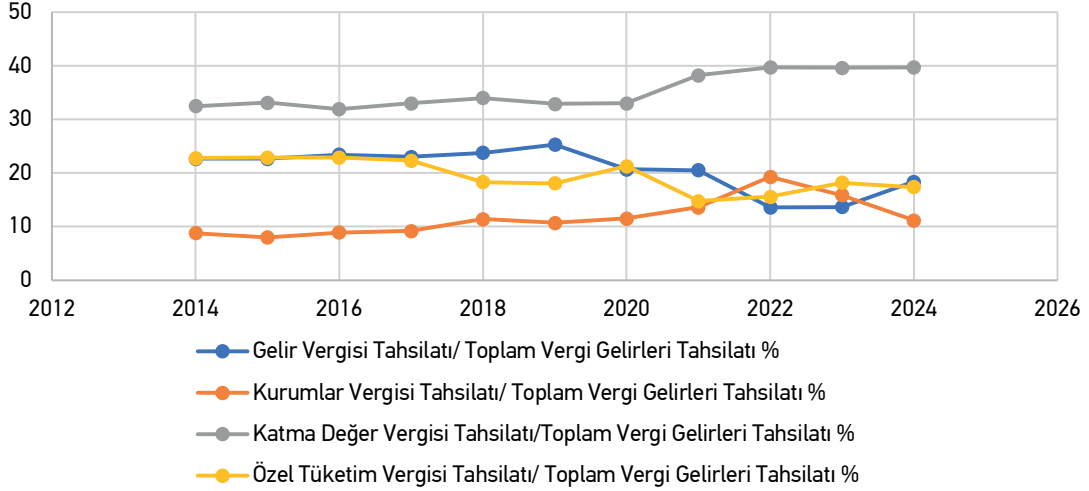
Yıllar	Dolaysız Vergilerin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı %	Dolaylı Vergilerin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı %
2014	32,50	67,50
2015	31,50	68,50
2016	32,70	67,30
2017	33,00	67,00
2018	37,20	62,80
2019	38,20	61,80
2020	33,75	66,25
2021	35,94	64,06
2022	37,83	62,17
2023	34,55	65,45
2024	34,17	65,83

Kaynak: GİB, İstatistikler, <https://www.gib.gov.tr/yârdim-ve-kaynaklar/istatistikler>

Dolaysız vergiler mükelleflerin şahsi durumlarını kavraması, gelir dağılımının farklı kesimlerindeki kişilerin durumlarına göre vergilendirilmesi ile sosyal yönü ağır basan vergiler olarak kabul edilmekte iken dolaylı vergiler ise tahsilat kolaylığı bulunan fakat mükelleflerde mali anesteziye yol açması nedeniyle eleştirilen vergi türleridir. Ülkemizde katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi dolaylı vergilerin ağırlıklı kısmını oluşturmakta, gelir ve kurumlar vergisi de kazanç vergileri olarak dolaysız vergi sınıflandırmasına dahil olmaktadır. 2024 yılında 1.542.285.448.000,00-TL ile gelir vergisi tahsi-

latı toplam vergi gelirleri tahsilatının %18,4'ünü, kurumlar vergisi 938.349.879.000,00-TL ile %11,2'sini, dahilde ve ithalde alınan katma değer vergisi toplamı 3.326.805.956.000,00-TL ile %39,7'sini, Özel Tüketim Vergisi ise 1.462.345.304.000,00-TL ile %17,4'ünü oluşturmuştur. Tarafımızca düzenlenen aşağıdaki grafikte 2024 yılında vergi gelirlerinin %86,7'sini oluşturan ve her biri vergi sistemimizin temel unsuru olan gelir vergisi, kurumlar vergisi, katma değer vergisi ve özel tüketim vergisinin 2014-2024 dönemleri arasında vergi gelirleri toplamına göre nispi büyüklükleri belirtilmektedir.

Grafik 1- Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, KDV ve ÖTV'nin Genel Bütçe Vergi Gelirleri İçindeki Payı % (2014-2024)

Kaynak: GİB, İstatistikler, <https://www.gib.gov.tr/yârdim-ve-kaynaklar/istatistikler>

Vergiye gönüllü uyumu sağlamak ve kayıt dışı ekonomi ile mücadele etmek amacıyla vergi denetimi faaliyetlerini de üstlenen Gelir İdaresi Başkanlığı, 2024 yılında 446.736 mükellef nezdinde toplam 985.179 yaygın-yoğun denetim gerçekleştirmiş 35.258 adet kayıt dışı faaliyet gösteren mükellef tespit edilmiş ve gerekli hallerde mükellefler nezdinde vergi incelemesine sevkler gerçekleştirmiştir.

213 Sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 135. maddesinde vergi dairesi müdürleri ve Başkanlığın merkez ve taşra teşkilatında müdür kadrolarında görevliler vergi incelemesine yetkili olarak sayılmaktadır. Gelir İdaresi Başkanlığı'nın faaliyet

raporunda belirtildiği üzere, 2024 yılında 2410 mükellef nezdinde vergi incelemesi tamamlanarak haklarında 3851 adet rapor tanzim edilmiş, ilgili raporlarda 2.316.139.823,00-TL matrah farkı, 730.617.303,00-TL vergi farkı tespit edilmiştir. İlgili birimlerce tamamlanan incelemelerde tarh edilecek vergi tutarı 307.885.774,00-TL olarak belirlenmiş, 318.250,00-TL usulsüzlük, 99.160.765,00-TL özel usulsüzlük, 520.898.409,00-TL vergi ziyası cezası uygulanmıştır. Söz konusu raporlara ilişkin tarh edilecek vergi tutarının vergi türleri itibarıyla dağılımı aşağıdaki tabloda yer almaktadır. (GİB Faaliyet Raporu, 2024: 130)

Tablo 3: Vergi GİB-Vergi İncelemeleri Tarh Edilecek Vergi Toplamı (2024)

Vergi Türü	Tutar	Tarh edilecek Vergi Türü/Toplam
Gelir Vergisi	57.735.757	18,75%
Kurumlar Vergisi	28.848.826	9,37%
Katma Değer Vergisi	179.109.395	58,17%
ÖTV	4.771.872	1,55%
BSMV	721.945	0,23%
Veraset ve İnt. Ver	76.136	0,02%
Damga Ver	785.868	0,26%
Geçici Vergi	19.141.587	6,22%
Diğerleri	16.694.390	5,42%
Toplam	307.885.774	

Kaynak: GİB, 2024 Faaliyet Raporu, 2025

2.2- Vergi Denetim Kurulu İnceleme Verileri

Hazine ve Maliye Bakanlığının denetim birimi olarak faaliyet gösteren Vergi Denetim Kurulu, doğrudan Bakana bağlı olarak, Başkan, Başkan Yardımcıları, Daire Başkanları ve Vergi Müfettişlerinden teşekkül etmekte, 9 ilde bulunan 22 farklı Denetim, Vergi Kaçakçılığı, Vergi İdareleri ve Sektörel Denetim Daire Başkanlıkları ile vergi incelemeleri, teftiş ve soruşturma görevlerini yerine getirmektedir. Risk odaklı vergi incelemeleri yürütmek, kayıt dışı ekonomiyi minimize etmek, mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu arttırmak kurulun başlıca misyonları arasında sayılmaktadır. (<https://www.vdk.hmb.gov.tr>)

646 sayılı KHK doğrultusunda Maliye Teftiş Kurulu, Hesap Uzmanları Kurulu, Gelirler Kontrolörleri Başkanlığı ve Vergi Denetmenleri Büro Başkanlıklarının tek çatı altında toplanması ile 2011 yılında kurulan Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı kadrolarında, 2024 yılı itibarıyla 2180 Başmüfettiş, 4567 Müfettiş, 439 Müfettiş yardımcısı bulunmaktadır. Çeşitli görev ve sebeplerle denetim faaliyetlerinde bulunmayanlar tenzil edildiğinde kurulun aktif denetim gücünün 5548 olduğu beyan edilmiştir. Vergi incelemelerinde

risk odaklılık, sektörel ve fonksiyonel uzmanlaşma yaklaşımı sergileyen Vergi Denetim Kurulu ilgili dönemde aktif denetim gücünün %24'ünü Denetim, %27'sini Sektörel, %9'unu İade, %40'ını ise Vergi Kaçakçılığı Denetim Daire Başkanlıklarında görevlendirmiştir. (VDK Faaliyet Raporu, 2025: 16)

2024 yılı faaliyet verilerine gelindiğinde, ilgili yılda 78.187 mükellef nezdinde sınırlı ve tam olmak üzere toplam 218.197 adet vergi incelemesinin tamamlandığı, tarhı istenen toplam vergi tutarının 40.007.460.504,00-TL, kesilmesi önerilen vergi cezası toplamının ise 80.403.735.687,00-TL olarak gerçekleştiği kamuoyuyla paylaşılmıştır. (VDK Faaliyet Raporu, 2025: 66-68) Daire Başkanlıkları itibarıyla tarhı istene vergi ve kesilecek ceza tutarları verileri 2024 yılında paylaşılmamış olup; 2023 yılı verileriyle inceleme konuları itibarıyla tarhı istenen vergi toplamının %39'unun sektörel, %4'ünün vergi iadesi, %57'sinin ise vergi kaçakçılığı incelemeleri neticesinden olduğu bilinmektedir. (VDK Faaliyet Raporu, 2024: 45-52) 2024 yılı verilerinde vergi türleri itibarıyla inceleme sonuçları, ilgili faaliyet raporunda aktarıldığı gibi aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 4: Vergi Türlerine göre İnceleme Sonuçları (2024)

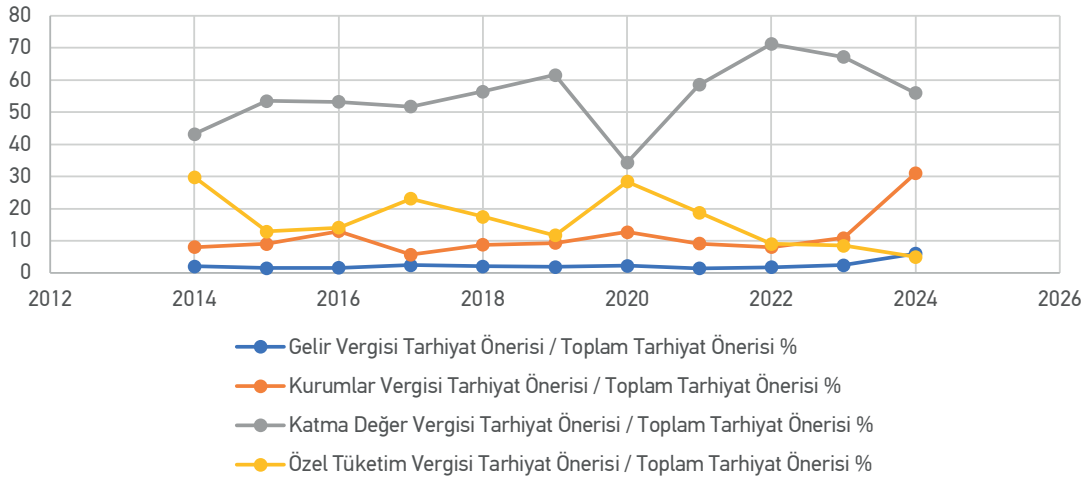
Vergi Türü	Tarhı İstenilen Vergi Tutarı (TL)	Kesilmesi Önerilen Ceza (TL)
Kurumlar Vergisi	7.923.902.052	11.612.483.113
Kurumlar Vergisi Geçici	4.446.785.682	7.214.525.313
Gelir Vergisi	1.205.249.024	2.378.141.630
Gelir Vergisi Geçici	326.137.986	385.791.060
Katma Değer Vergisi	22.349.841.940	53.847.077.194
BSMV	59.950.323	110.023.224
Özel Tüketim Vergisi	2.094.275.131	2.899.053.942
Damga Vergisi	137.653.496	138.425.332
Gelir Vergisi Stopaj	649.618.325	802.583.884
Kurumlar Vergisi Stopaj	201.641.776	201.971.078
Diğer Vergiler	612.404.772	813.659.918
Toplam	40.007.460.601	80.403.735.687

Kaynak: VDK, 2024 Faaliyet Raporu, 2025

2024 yılında yapılan incelemeler neticesinde tarhı istenen verginin %31'ini kurumlar vergisi, %6'sını gelir vergisi, %56'sını katma değer vergisi, %5'ini ise özel tüketim vergisi oluşturmuştur. Tarafımızca düzenlenen aşağıdaki grafikte vergi

sistemimizin temel unsuru olan gelir vergisi, kurumlar vergisi, katma değer vergisi ve özel tüketim vergisinin 2014-2024 dönemleri arasında inceleme verilerindeki nispi büyüklükleri belirtilmektedir.

Grafik 2: Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi, KDV ve ÖTV'nin VDK İnceleme Sonuçları İçindeki Payı % (2014-2024)

Kaynak: VDK, Faaliyet Raporları (2024-2024)

3- TÜRKİYE'DE VERGİLENDİRMEİN YAPISI VE DENETİMİN İŞLEVİ

Bir ülkedeki vergi sisteminin görünümü, hangi ekonomik ve politik güç unsurlarının karar almada etken olduğunu ve çıktıların ekonomik ve toplumsal hayat üzerindeki etkilerini analiz etmede önemli bir veriyi ortaya koymakta; bu surette diğer ülkeler ile karşılaştırma yapma imkanını da beraberinde getirmektedir.

3.1- Karşılaştırmalı Veriler Işığında Türkiye'de Vergi Yapısının Durumu

OECD her yıl düzenli olarak üye ülkelerin vergi istatistiklerini kamuoyuyla paylaşmaktadır. 2023 yılı verilerine göre vergi gelirlerinin GSYH'ya oranı olarak vergi yükünün Türkiye'de %23,5 olarak gerçekleştiği, aynı yılda OECD ortalamasının %33,9 olarak hesaplandığı, bu oranın üye ülkelerden Kanada'da %34,8, Almanya'da 38,1, Fransa'da %43,8, Amerika Birleşik Devletleri'nde %25,2, Meksika'da %17,7, Yunanistan'da %39,8, İspanya'da %37,3 olarak gözlemlendiği beyan edilmiştir.² Gelir İdaresi Başkanlığı'nın 2023 verilerine göre Türkiye'de vergi gelirlerinin GSYH'ya oranı %19,3'u olarak hesaplandığı, 2014-2024 arası on yıllık süreç içinde söz konusu oranın %18-20 bandında değişiklik gösterdiği çalışmanın ilgili bölümünde belirtilmektedir. Vergi yapısı hakkında anlamlı bir karşılaştırma yapılabilmesi için vergi yükünün büyüklüğü dışında toplam vergi gelirlerinin vergi türleri itibarıyla büyüklüklerinin incelenmesi gerekmektedir.

Gelir İdaresi Başkanlığı faaliyet verilerinin paylaşıldığı 2.1. bölümdeki tespitlerde belirtildiği üzere, 2024 verileri ile Türkiye'de vergi gelirleri Merkezi Yönetim Gelirlerinin %87,9'unu oluştururken vergi gelirlerinin %29,6'sını gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler, %0,9'unu

mülkiyet üzerinden alınan vergiler, %46,5'ini dahilde alınan mal ve hizmet vergileri, %18,7'sini ise uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergiler teşkil etmektedir. Bu kapsamda dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payının 2014-2024 dönemleri arasında %61-69 arasında gerçekleştiği saptanmaktadır. Aynı periyod içerisinde gelir vergisi tahsilatının toplam vergi tahsilatı içindeki payı 2021'e kadar %20'nin biraz üzerinde konumlanırken, 2022 ve 2023 yıllarında %13 bandına oturmuş, kurumlar vergisi 2014-2017 arası %8-9, 2018 sonrası ortalama %13,7, katma değer vergisi ve özel tüketim vergisinin 2014-2023 ortalamaları %34,8 ve %19,7 olarak hesaplanmaktadır.

OECD verileri incelendiğinde, toplam vergi gelirlerinin yapısına göre yapılan ölçümlerde, toplam vergi gelirlerinin ağırlıklı kısmı gelir vergilerinden (gelir ve kurumlar vergisi) oluşan ülke sayısının 18 olduğu, 11 ülkede sosyal güvenlik gelirleri zirvede yer alırken, mal ve hizmetlere ilişkin tüketim vergileri ağırlıkta olan ülkelerin ise 9 olarak tespit edilmiştir. Gelir vergisi yoğun ülkelere göz atıldığında, Danimarka, Avusturya, Norveç, Yeni Zelanda, İrlanda ile Amerika Birleşik Devletleri'nin toplam vergi gelirlerinin %50 ve üzerinin gelir ve kurumlar vergisinden oluştuğu, kalan 12 ülkede ise söz konusu oranın %30'un üzerinde gerçekleştiği; tüketim vergisi ağırlıklı 9 ülke arasında Türkiye'nin de yer aldığı, diğerlerinin Çin, Macaristan, Kolombiya, Yunanistan ve Portekiz vb. ülkelere karşı olduğu görülmektedir.³

Katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi gibi mal ve hizmet vergileri fiyat içerisinde gizlenmesi sebebiyle mali anestezi özelliği taşıması dolayısıyla vergi bilincini körelten ve sosyal adaleti zedeleyen vergi türleri olarak kabul edilmektedir. Buna karşılık mükelleflerin şahsi nitelik ve

² Revenue Statistics 2024, OECD, <https://oe.cd/revenue-statistics-2024>

³ Revenue Statistics 2024 Brochure, OECD, <https://oe.cd/revenue-statistics-2024>

durumlarını gözeten gelir ve kurumlar vergisi gibi gelir ve kazanç vergileri verginin kavranmasında mükelleflerin dahilini ortaya koyan, mükellef sorumluluklarının yerine getirilmesi suretiyle vergi bilincinin yerleşmesi ve vergi demokrasisinin tesisi yönlerinden etkin bulunmakta, artan oranlı vergileme, indirim, istisna, muafiyet, ayırma ilkesi gibi mekanizmalar ile gelir dağılımında adaletin ve toplumsal barışın tesisinde payı göz ardı edilmemektedir.

Toplam vergi gelirlerinin ağırlıklı kısmı gelir vergilerinden (gelir ve kurumlar vergisi) oluşan ülkelerde vergiye sadece bir devlet geliri olarak bakılmadığı, toplumdaki politik ve ekonomik güç dengesini etkileyen bir argüman olarak ele alındığı, çoğulcu toplumdaki farklı çıkar gruplarının çatışmalarının izlerini taşıdığı anlaşılmaktadır. Ülkemiz gibi vergi gelirlerinin ağırlığı harcama üzerinden alınan vergilerden oluşan ülkelerde vergi yapısı, toplumsal kesimler arasındaki gelir servet eşitsizliği, ekonomide kayıt dışı unsurların büyüklüğü ve vergilendirme kapasitesinin zayıflığı doğrultusunda şekillenmekte, vergi tahsilatının maksimize edilmesi öncelenmektedir. (Di John, 2006)

3.2- Türkiye’de Denetim Faaliyetlerinin Vergi Düzenine Katkısı

Risk odaklı vergi incelemeleri yürütmek, kayıt dışı ekonomiyi minimize etmek, mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu arttırmak kurulun başlıca misyonları arasında sayılan Vergi Denetim Kurulu 2024 faaliyet yılında aktif denetimle görevli 5548 Vergi Müfettişi ile 78.187 mükellef nezdinde toplam 218.197 adet sınırlı ve tam vergi incelemesini tamamlamıştır.

2024 yılında tamamlanan vergi incelemeleri neticesinde tarhi istenen toplam vergi tutarı çalışmanın 2.2. bölümünde ayrıntılı yer verildiği üzere 40.007.460.504,00-TL, kesilmesi önerilen vergi cezası toplamı ise 80.403.735.687,00-TL olarak gerçekleşmiştir. Gerek aktif denetim gücünün daire başkanlıklarındaki dağılımı gerekse

inceleme sonuçları içerisinde kaçakçılık incelemelerinin ağırlıklı olarak yer alması, Vergi Denetim Kurulu’nun uygulamalarında, Vergi Usul Kanunu 359. maddesinde hükmolunan belge düzeninin sağlanmasına yönelik soruşturma mahiyet taşıyan inceleme türlerine özel önemiyet verildiğini göstermektedir.

2024 yılında tamamlanan vergi incelemeleri neticesinde tarhi istenen vergilerin vergi türleri itibarıyla dağılımı hesaplandığında, katma değer vergisinin %56, özel tüketim vergisi %5, gelir ve kurumlar vergisi oranının ise %37 olarak gerçekleştiği saptanmaktadır. Kurumun on yıllık inceleme verilerine ilişkin grafikte, konjontürel değişiklikler dışında söz konusu kompozisyonda bir farklılık gözlemlenmemektedir. Gelir İdaresi Başkanlığı’nın faaliyet raporunda belirtilen, 213 Sayılı Vergi Usul Kanunu’nun 135. maddesinden alınan yetki ile tamamlanan vergi incelemelerinde de benzer tablo ortaya çıkmakta, 2024 yılında tarh edilecek vergilerin %58,1’ini katma değer vergisi, %1,5’ini özel tüketim vergisi, %18,7’sini gelir vergisi, %9,3’ünü ise kurumlar vergisi olduğu saptanmaktadır. (GİB Faaliyet Raporu, 2025, sf:144)

Gelir İdaresi Başkanlığı verilerinden elde edilen türleri itibarıyla vergi gelirlerinin kompozisyonu ile Türkiye’de vergi denetimleri neticesinde tarhi istenen vergilerin dağılımı arasında paralel bir görünüm olduğu dikkat çekmektedir. Gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler yönünden yapılan tespitler sınırlı boyutlarda kalırken tüketim vergileri üzerindeki denetim sonuçlarının ağırlıklı kısmı oluşturması, Türkiye’de dolaylı vergilere dayalı vergi yapısının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Faaliyet sonuçları vergi denetimlerinde tahsilat kolaylığı sunan, yansıtma ve mali anestezi nitelikleri bulunan dolaylı vergiler ağırlıklı denetimlerin tercih konusu edildiğini gösterebilir. Söz konusu durumun kayıt dışı ekonomi ile mücadele misyonu ile uyumsuzluk gösterdiğini ifade etmek gerekmektedir. Ayrıca

denetimlerde yeni mükellefiyet tesis ettirilen yükümlülerin inceleme verileri içerisindeki payının paylaşılması önem arz etmektedir.

Vergi denetim mekanizmasının gelir maksimizasyonu dışındaki önemli fonksiyonu siyasi karar organının iradesinden çıkan çeşitli amaç ve hedeflerdeki vergi kanunlarının lafsı ve ruhuna uygun şekilde işlerliğinin kontrol edilmesi ve sağlanmasıdır. Kayıt dışı ekonomi sorunu ile mücadele eden gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergilere vergi gelirinin maksimize edilmesi yaklaşımından hareket edilerek sistemin merkezinde bir rol verilebilmektedir. Bunun bir yansıması olarak vergi denetimlerinde benzer yaklaşım sonuçlarının tespit edilmesi vergi denetiminin sistemi denetleyen ve onaran bir fonksiyonundan söz etmeyi zorlaştırmaktadır. Piyasadaki ekonomik işleyişe müdahale etmeksizin gelir tahsilatını arttırmaya yönelik faaliyet sonuçları vergi denetiminin işlev ve amaçlarından uzaklaşmasına sebebiyet vermektedir.

SONUÇ

Gelir dağılımı adaletsizliği, idari kapasite zayıflığı ve kayıt dışı ekonominin varlığı bir ülkenin vergilendirme başarısını önemli ölçüde sınırlandırmakta, vergi yapısında tahsilat kolaylığı sağlayan vergi türlerinin baskın olduğu bir görünümü ortaya çıkarmaktadır. 2014-2024 dönemlerindeki vergi gelirleri istatistikleri incelendiğinde, Türkiye’de benzer görünümün hakim olduğu, vergilendirmede hızlı ve kolay tahsilat motivasyonu ile hareket edildiğini, mevcut durumun seyrinde değişiklik öngören yapısal bir hamleye başvurulmadığı anlaşılmaktadır.

Ele alınan periyot kapsamında vergi denetimi ve inceleme faaliyet sonuçlarına odaklanıldığında, faaliyet raporlarında kapsamlı ve ayrıntılı inceleme verilerine ulaşmanın mümkün olmadığı şerh düşülerek, inceleme neticesinde tarhi önerilen vergi türlerinin kompozisyonunda mevcut vergi yapısına paralel bir fotoğraf ile karşı karşıya

kalınması, denetim faaliyetlerinde yeniden yapılandırmadan ziyade mevcut yapı ile uyumlu bir uygulama gözetildiği sonucuna varılabilir.

Bu bağlamda, vergi denetiminde işlev ve amaçları doğrultusunda yeniden yapılanmacı bir etkinliğinin sağlanması için, son yıllarda dijitalleşmenin meydana çıkardığı faaliyet ve iş kollarına daha fazla odaklanılması, konuya ilişkin mevzuat güncellemelerinin yapılması, kayıt dışı ekonomi ile mücadelede yapay zeka destekli uygulamalara geçilmesi, denetimlerde gelir, kazanç ve mülkiyet üzerinden alınan vergilere yönelik kayıpların hedeflenmesi, sermaye ve yatırım üzerinde baskı oluşturmaması adına mükelleflerin gönüllü uyum müesseselerine sevk edilmesi, denetim sonuçlarının ise kapsamlı ve ayrıntılı bir şekilde kamuoyuyla paylaşılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- 4 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, R.G. Tarih:15/07/2018 R.G. No:30479 (www.mevzuat.gov.tr) Erişim tarihi 10 Mart 2025
- ACEMOĞLU, D., ROBINSON J.,A., *Uluslar Neden Başarısız Olur: Güç, Refah ve Yoksulluğun Kökenleri*, Doğan Kitap
- Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, R.G. Tarih:03/07/2024 R.G. No:32591, (www.mevzuat.gov.tr) Erişim tarihi 10 Mart 2025
- BUCHANAN, J.,M., WAGNER, R.,E., *Democracy In Defiit: The Political Legacy of Lord Keynes*, Academic Press, New York, 1977
- Di JOHN, J., *The Political Economy of Taxation and Tax Reform in Developing Countries*, United Nations University, Unu-Wider, Paper No:2006/74, July 2006
- Gelir İdaresi Başkanlığı, “Gelir İdaresi Başkanlığı Faaliyet Raporu 2024”, (<https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/>

- fileadmin/faaliyetraporlari/2024/2024_faaliyet_raporu.pdf?id=2) Erişim Tarihi: 10 Nisan 2025
- GİB, İstatistikler, (<https://www.gib.gov.tr/yârdim-ve-kaynaklar/istatistikler>) Erişim tarihi: 10 Nisan 2025
 - GÜNEŞ, G., *Verginin Yasallığı İlkesi*, Oniki Levha Yayınları, 2014
 - Hesap Uzmanları Kurulu, *Türk Vergi Sistemi ve 50. Yılında Hesap Uzmanları Kurulu*, HUK 50. Yılı Armağanı, 1995
 - Revenue Statistics 2024, OECD, (<https://oe.cd/revenue-statistics-2024>) Erişim tarihi: 21 Kasım 2024
 - Revenue Statistics 2024 Brochure, OECD, (<https://oe.cd/revenue-statistics-2024>) Erişim tarihi: 21 Kasım 2024
 - Vergi Denetim Kurulu, “*Vergi Denetim Kurulu Faaliyet Raporu 2024*”, (<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/17/2025/03/VDK-2024-Yili-Faaliyet-Raporu-c8a9030b4115e95c.pdf>) Erişim tarihi: 10 Nisan 2025
 - Vergi Denetim Kurulu, “*Vergi Denetim Kurulu Faaliyet Raporu 2023*”, (<https://ms.hmb.gov.tr/uploads/sites/17/2025/03/VDK-2024-Yili-Faaliyet-Raporu-c8a9030b4115e95c.pdf>) Erişim tarihi: 10 Mart 2025
 - Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı, İnternet sitesi, (<https://www.vdk.hmb.gov.tr>) Erişim tarihi: 10 Nisan 2025
 - WİNER, S., L., *The Political Economy of Taxation: Power, Structure, Redistribution*, The Oxford Handbook of Oublic Choise, Volume 2, January 2019
 - YÜCE, M., YÜCELEN, İ.H., *Vergi Denetim Hukuku*, Ekin Kitabevi, 2021